

GUIA DEL MUSEU MUNICIPAL D'ALCOVER

Aquesta guia, convé dir-ho, és una guia conjuntural. La celebració del vintè aniversari de la institució i, alhora, la gran quantitat de material acumulat en justifiquen l'elaboració. Per això, és precís fer constar que es tracta d'una guia forçosament provisional, en la mesura que la prevista ampliació del Museu donarà lloc a un canvi d'emplaçament i a una reorganització de les col·leccions. Es tracta, doncs, d'una guia limitada, amb una sola pretensió: donar fe de les diferents seccions, col·leccions i sèries del Museu Municipal d'Alcover (MMA) i de les seves principals peces per tal que pugui copsar-se'n la vàlua i alhora pugui servir com a complement de les visites que hi tenen lloc. La redacció d'aquesta guia, iniciativa del Centre d'Estudis Alcoverencs, ha estat realitzada per Joan Cavallé Busquets, director del Butlletí, amb la col·laboració d'Andreu Barbarà Camafort, director del MMA, així com, per a algunes informacions concretes, de Xavier Torrell, Jaume Massó, Esther Ramon i Joan Menchón.

El Museu Municipal d'Alcover (MMA) va ser constituït l'any 1967, en un principi com a mesura per evitar que els fòssils que començaven a aparèixer a les pedreres de la Lloera marxessin del poble. L'Ajuntament, llavors, estava presidit per Andreu Barbarà Camafort, que resultà alhora el conservador d'aquest centre cultural i, amb el temps, el seu director, a partir del moment en què la seva existència va materialitzar-se en uns estatuts i un Patronat. Durant els vint anys que han transcorregut, el MMA ha anat ampliant el seu patrimoni i, naturalment, ha hagut de fer-ho també amb les seves instal·lacions. Primer va ubicar-se en una de les torres defensives del portal de sant Miquel, amb només dues sales. Després, a partir de 1973, es va traspassar a ca Batistó, una casa senyorial situada vora el portal de la Saura. Ara, ja del tot insuficients aquestes dependències, se'n preveu l'ampliació cap a l'edifici veí, també propietat municipal.

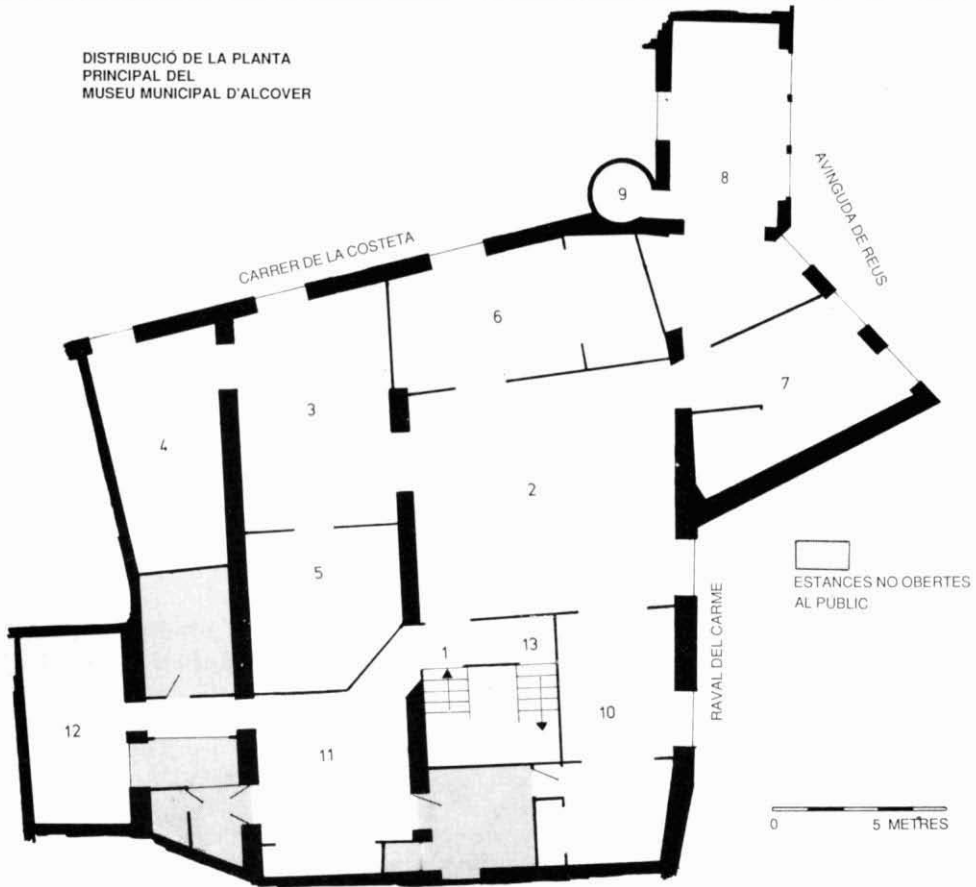
L'EDIFICI

EL MMA està instal·lat al núm. 1 del c/ de la Costeta, a l'edifici que comprèn ca Batistó, habitatge d'una influent família local, i el portal de la Saura. Aquest portal, ultra la seva funció defensiva originària, té adossada una torre circular per la part de dins de la muralla, la qual no ha complert mai una finalitat d'aquesta mena, sinó només la de possibilitar l'accés a les estances de sobre del portal, habitades almenys des del s. XV: ens resta el nom de Maria Saura com el d'una de les primeres ocupants d'aquest indret. De l'origen medieval de la casa veïna, s'han salvat els arcs gòtics de la planta baixa, quatre en total, que ho testifiquen. La resta va ser refeta a principis del s. XVII. Cap a finals d'aquest segle va adquirir-la la família Andreu. Els Andreu, que van habitar-hi uns 250 anys, són els que van imprimir-hi el seu segell d'identitat i d'ells prové el nom de la casa, ja que "Batistó", amb què se la identifica, no és res més que el renom de la família, diminutiu de Joan Baptista Andreu, un dels seus membres. En el moment de l'adquisició, la casa era una de les de més alt valor de la Vila (exactament la vuitena) i el patrimoni d'Antoni Andreu, el propietari, estava valorat com el setè d'entre tots els veïns. Aquest Antoni Andreu era llavors Jurat de mà mitjana. Un descendent seu, l'esmentat Joan Baptista Andreu (nascut el 1754), va ser familiar del Sant Ofici i alcalde del poble. A ell es deu l'anècdota per la qual el campanar de l'església Nova encara resta inacabat.

Cap a finals del s. XIX, les estances del portal de la Saura, que encara estaven incomunicades amb la casa i continuava accedint-s'hi per la torre, van estatjar la impremta "La Saura", de l'escriptor Cosme Vidal. Allí va imprimir-se la revista "La Nova Catalunya" i una bona colla de llibres, entre ells la primera monografia històrica local.

El 1924 la família Batistó va vendre la casa a Francesc Barberà, qui el 1940 va realitzar les obres que la unírien interiorment amb el portal de la Saura, alhora que va prolongar la torre per tal de poder accedir, pel seu interior, al pis superior. El 1968, el conjunt va ser comprat per una empresa la qual, no volent altra cosa que quedar-se el mobiliari, va revendre-la a l'Ajuntament cinc anys després. Des de llavors, ca Batistó i el portal de la Saura, junts, són la seu del MMA. A aquesta funció es

DISTRIBUCIÓ DE LA PLANTA
PRINCIPAL DEL
MUSEU MUNICIPAL D'ALCOVER

1. ACCÉS DES DE LA PLANTA BAIXA.
2. SALA GRAN: PALEONTOLOGIA (*Límuls*, *Perleidus giganteus*).
3. SALA DE GEOLOGIA: PALEONTOLOGIA (*Palaeocyphonautidae*, *Alcoveria brevis*).COL.LECCIONS DE MINERALOGIA I ZOOLOGIA.
4. SALA ANTON CATALÀ: OBRES DEL PINTOR. PALEONTOLOGIA (Quaternari). COL.LECCIONS DE BOTÀNICA I NUMISMÀTICA.
5. CAPELLA: ETNOGRAFIA I ART RELIGIÓS.
6. SALA D'ARQUEOLOGIA: COL.LECCIONS ARQUEOLÒGICA I DE CERÀMICA.
7. SALA ANTONI ISERN: BIBLIOTECA. VITRINES DEDICADES A ANTONI ISERN I ALS BISBES ALCOVERENCs.
8. SALA COSME VIDAL: BIBLIOTECA. VITRINA DEDICADA A COSME VIDAL. OBRA PICTORICA D'IGNASI VIDAL.
9. TORRE CIRCULAR: ACCÉS A L'ARMERIA.
10. DORMITORI.
11. SALA LAUREÀ CATALÀ: OBRES DEL PINTOR
12. CUINA
13. ACCÉS AL PIS SUPERIOR (no obert a la visita) I A L'OFICINA DEL C.E.A.

AQUEST PLANOL HA ESTAT REALITZAT A PARTIR DEL QUE, L'ANY 1972, VA ALÇAR L'ARQUITECTE TÈCNIC J. ROCA ROSICH.

dediquen la planta baixa i el primer pis de la casa, així com el primer i segon pisos de sobre el portal. En general, s'ha procurat combinar el respecte a la distribució i decoració originàries amb la dedicació a Museu. Així, alhora que es contemplen les diverses col·leccions, pot anar-se veient com vivia una de les famílies més acomodades d'Alcover.

SECCIÓ PALEONOLÒGICA

Els fòssils, aquests retrats de pedra, són sense cap mena de dubte la vedette del Museu municipal d'Alcover. La fortuïta existència entre els termes d'Alcover i Mont-rà, concretament a la partida de la Lloera, d'un jaciment fòssilífer del triàsic n'és la causa originària. I així, de la mateixa manera que el poble és conegut a fora per aquesta roca calcària que es desfà en làmines, aquí anomenada *pedra de la Lloera* i arreu *pedra d'Alcover*, el Museu és reconegut i visitat majoritàriament per la seva col·lecció de peixos, mol·luscs i altres bestioles petrificades, la datació de les quals se situa a uns 120 o 180 milions d'anys enrere.

Va ser devers 1964 que van aparèixer els primers fòssils en aquell indret. D'aleshores ençà no han cessat de trobar-se'n, en el curs de l'explotació industrial de les pedreres, fins a un nombre aproximat d'uns mil cinc-cents. Científics com els doctors Via, Villalta, Romero, Esteban, Lehman, Ellenberger, Seilacher, Beltan, etc. els han estudiats i fruit dels seus treballs han hagut de crear nous gèneres i espècies i donar-los un nom. Encara que moltes peces han anat a parar a mans particulars o a col·leccions d'altres museus, especialment del Museu Geològic del Seminari de Barcelona, la creació del museu alcoverenc ha permès retenir-ne la mostra avui per avui més extensa, representativa de quasi tota la varietat zoològica que s'ha trobat. A més, a la col·lecció de fòssils del triàsic procedents de la Lloera, progressivament s'hi han anat afegint noves aportacions d'altres indrets i períodes geològics. Primer van ser els fòssils juràssecs dels Motllats, en plena serra de Prades, recollits per grups de recerca organitzats pel mateix museu. Més tard hi ha hagut aportacions diverses, sobretot de Joan M. Viader i Pere Targarona, de tal manera que avui per avui el Museu estatja una col·lecció representativa de totes les eres geològiques, prioritàriament les que es manifesten a la comarca.

Paleozoic.- L'era paleozoica o primària és la que hi té menys presència a causa de la inexistència de fòssils d'aquesta època en el nostre territori. Tanmateix, poden contemplar-s'hi representacions de tots els seus períodes: cambrià de Murero (Saragossa), ordovicià del Marroc, silurià de Gavà i Camprodon, devonià de Gavà, Lleó i el Marroc i carbonífer de Viñayo (Lleó), Ogassa i Sant Joan de les Abadesses.

Triàsic.- El primer període de l'era secundària o mesozoica és, naturalment, el més ben representat a causa de la procedència local de les peces. El jaciment era un llac d'aigua salada la superfície del qual es calcula en uns 20 Km² i la fondària en uns 100 m. Per aquest motiu, la fauna es compon bàsicament d'animals aquàtics, d'entre els quals les millors empremtes són les dels peixos per l'efecte conservador que hi produeix la sal, que en canvi resulta perjudicial per als crustacis.

Començant pels animals més simples, podem trobar-hi algunes mostres de celenterats (meduses) com l'anomenat *Eulithota*, pertanyent al grup dels semaestomatides, així com unes impressions triangulars d'uns 15 cm. de base, que han rebut el nom de *Palaecyphonautidae*, relacionables amb les larves cfonatutes. També hi ha algun braquiòpode (llànties, semblants a mol·luscs, però menys evolucionats), com les *Rhynchonellidae*. Dins dels mol·luscs pròpiament dits hi ha una variada representació de cefalòpodes (pops, calamars, sípies), com les espècies *Protrachiceras hispanicum* i *Hungarites pradot*, i de lamel·libranquis (musclos, ostres, peixines), com ara *Daonella lommeli* i *Enantioistreon*.

La col·lecció és més interessant quan entrem en els artròpodes i entre ells la classe dels merostomats, a la qual pertanyen diversos exemplars d'*Heterolimulus gadeai* i de *Tarracolimulus rieki*, que representen dos nous gèneres i dues noves espècies. També als artròpodes pertanyen diverses empremtes de crustacis decàpodes de la mena dels macrurs (gambes, escamarlans, llagostes), que han donat lloc a la creació d'una nova espècie, *Pemphix malladae*, encara que per les raons expressades abans aquestes empremtes estan molt desfigurades. Per últim, també dins dels artròpodes, hem de situar les poques mostres d'insectes trobades a la Lloera, una de les quals, un coleòpter (escarabat), es troba al MMA.

D'entre els equinodermes (estrelles, eriçons de mar), cal destacar un exemplar de crinoïdeu (*Saccocoma*) i alguns holoturioïdeus, un d'ells pertanyent a l'ordre dels elasipodes (*Onetrophantites tarraconensis*).

Però són sens dubte els peixos la varietat més ben representada d'entre les trobades a la Lloera, tant per la quantitat com, sobretot, per la qualitat de les peces. En destaquen els dos magnífics exemplars de *Perleidus giganteus* i la nova espècie de celacantiforme batejada amb el nom d'*Alcoveria brevis* BELTAN, de la qual el MMA posseeix 5 exemplars. Altres peixos destacables són els actinopterigis dels gèneres també nous *Brevisaurichtys* i *Systolichthys*, així com *Eougnathus*, *Perleidus vital*, *Ophiopstis agassizi* i *Semionotus*. Són peixos de cos lateralment comprimit i de poca longitud: la majoria entre 5 i 10 cm. i només els *Systolichthys* arriben a passar dels 20.

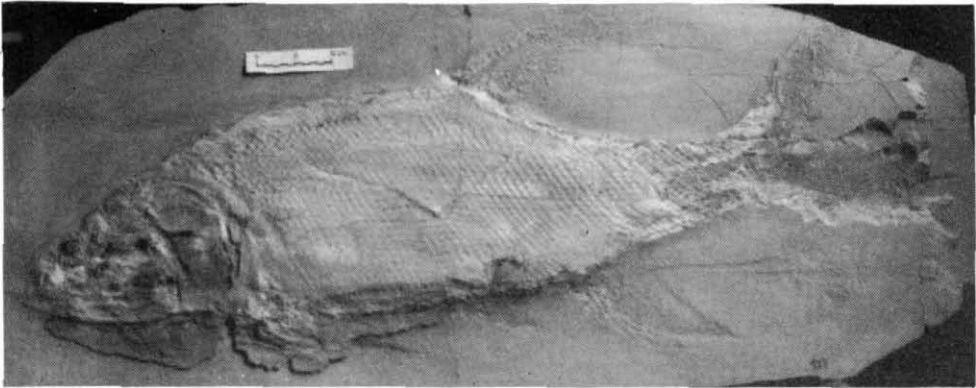
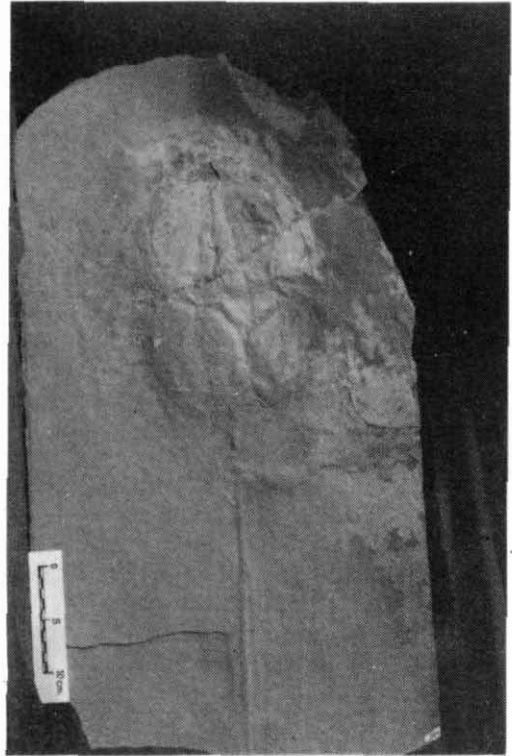
Queden per al final els rèptils, representats en el MMA per una còpia en guix del *Cosmosaurus aviceps*, del qual es creu que devia moure's a petits bots pel litoral, i pel *Lariosaurus balsami*.

La representació vegetal del triàsic de la Lloera que s'exhibeix al MMA es redueix a equisets (cues de cavall). Altres impressions que hi fan pensar són en realitat dendrites de pirolusita (és a dir, figures arboriformes produïdes sobre la roca calcària per l'òxid de manganès).

Juràssic.— El període central de l'era secundària està representat pels fòssils dels Motillats. L'etimologia popular ha interpretat el nom d'aquest indret de la serra de Prades com a derivat de "motlle", precisament perquè els fòssils hi han estat de sempre a l'abast de la mà. La documentació, tanmateix, ens confirma un significat ben diferent: "monts latus", és a dir, muntanya ampla. La col·lecció de fòssils juràssics dels Motillats comprèn gran quantitat de peces, encara que, a diferència de les del jaciment de la Lloera, aquestes no excel·leixen per l'originalitat. Són fòssils en general força comuns com diverses classes de mol·luscs

Exemplar d' **Heterollimulus gadeal** conservat al MMA. Aquesta espècie animal pertany a un dels dos ordres en què es divideix la classe dels merostomats, representants dels quals viuen actualment a les Antilles i al mar de la Xina. Els noms populars amb què se'ls coneix són cranc baioneta i cassola de les Moluques. A les pedreres de la Lloera se'n deuen haver trobat una cinquantena, bàsicament pertanyents a les noves espècies **Heterollimulus gadeal** i **Tarracollimulus riekl** ROMERO-VIA, vint-i-sis dels quals es troben al MMA. (Foto: M. Alba).

Bibliografia: Dr. Lluís VIA BOADA. Merostomats fòssils de la península Ibèrica, a "Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona", núm. 860, Barcelona, 1987, 79 pp.

Perleidus giganteus és el nom d'una nova espècie i gènere de peix actinoptèrigi de notable grandària (uns 70 cm de llarg), trobat a les pedreres de la Lloera i estudiat en el Laboratori del Museu Geològic del Seminari de Barcelona per la Dra. Laurence Beltan, de l'Institut de Paléontologie de Paris. Aquest peix pertany a l'ordre dels perleïdiformes i a la família **Perleïdidae**. Fins ara només n'han estat trobats dos exemplars, ambdós a la pedrera del Mas Miró, propietat del Sr. Francesc de Lucas, explotada pel Sr. Josep Magrané, els hereus del qual en són els propietaris, per bé que els tenen cedits al MMA. Els dos **Perleidus giganteus** són els dos peixos més grans trobats al jaciment de la Lloera. (Foto: M. Alba).

Bibliografia: Laurence L. BELTAN. La faune ichthyologique du Muschelkalk de la Catalogne, a "Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona", núm 760, Barcelona, 1972, 47 pp. 27 làmines.

cefalòpodes (ammonits, belemnits, nàutils), gastròpodes (nerinees), lamel·libranquis (*pholadomya*, *chlamys*, *pecten*), així com crinoïdeus i anèl·lids (sèrpules o cucs de closca). Hi ha també una representació de juràssic forà, sobretot de Terol.

Cretaci.- El darrer període de l'era secundària hi està representat per fòssils diversos (cefalòpodes, gastròpodes, lamel·libranquis, braquiòpodes) d'una variada geografia catalana (Vilabella, Vilanova de Meià, Isona, etc.), així com de Terol, Navarra i el sud de França.

Era terciària.- De l'era terciària, el MMA n'ofereix una mostra que comprèn només dos períodes. Les peces de l'Eocè (bàsicament lamel·libranquis i també alguns decàpodes i gastròpodes) són de diversos indrets de Catalunya, així com de la conca de Paris. Les del Miocè, en canvi, (sobretot lamel·libranquis també) són bàsicament de la comarca: Perafort, Vilabella, els Pallaresos, Tarragona, la Secuita, el Catllar, Salomó, Renau, Altafulla, Vila-seca, encara que també n'hi ha d'altres indrets del país, sobretot del Penedès. Hi destaca una costella de sirènid trobada a Perafort.

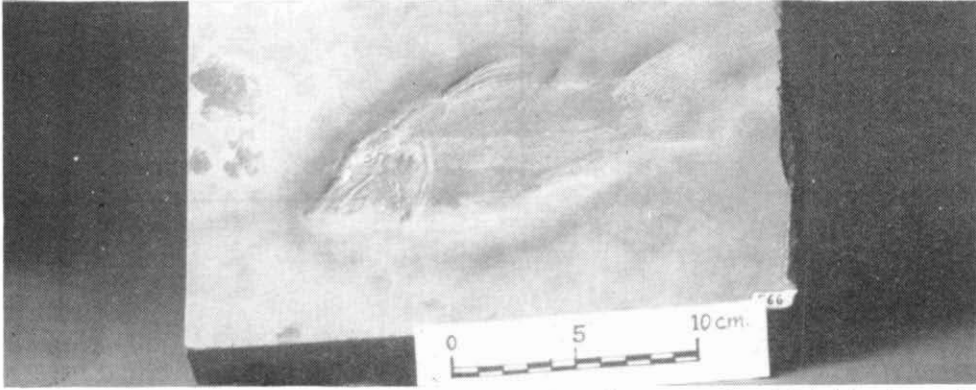
Era quaternària.- Per últim, les restes quaternàries que s'exhibeixen són procedents de diverses troballes aïllades produïdes en el terme d'Alcover, concretament al Sòl de l'Horta i al Vila-sec (lamel·libranquis, gastròpodes, algues) i, sobretot, d'una descoberta més àmplia feta a la Lloera, consistent en les ossamentes d'un rinoceront, un cèrvol i diversos rosegadors.

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

Així com l'Arxiu Municipal conserva la història escrita de la Vila d'Alcover -si més no, una part considerable-, al MMA correspon de conservar-ne la història material o, per ser més precisos, la història material mòbil. La secció arqueològica és la que fonamentalment compleix aquesta missió, encara que altres peces de valor històric local també es troben distribuïdes per altres estances i seccions del Museu.

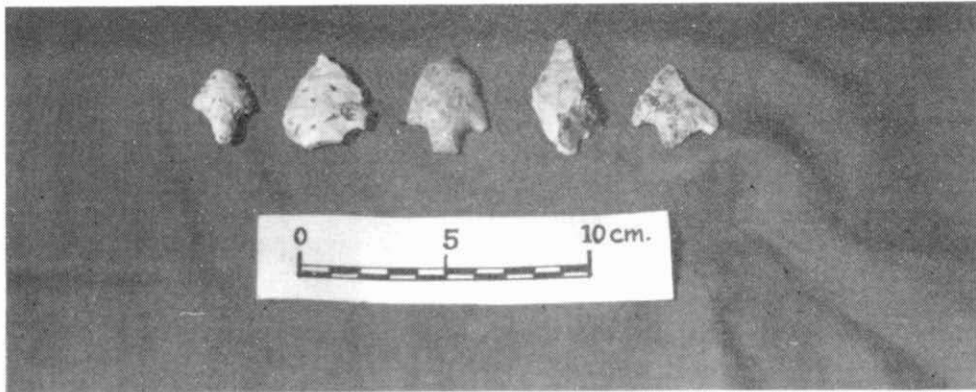
Les troballes referides a l'Alcover antic ja són testimoniades des del segle passat, quan Cosme Vidal parlava de les lloses sepulcrales, ossamentes humanes i monedes que apareixien per la partida del Cogoll. Durant la present centúria, aficionats i investigadors, d'entre els quals cal destacar Salvador Vilaseca, han trobat testimonis que es remunten a finals de l'època paleolítica. Amb l'aparició del MMA, es comença a reunir una interessant col·lecció de peces que aporten aficionats del poble i s'intervé en casos de troballes, com quan el 1970 van descobrir-se restes ibèriques a la partida del Degotall, amb la qual cosa va preservar-se'n una petita mostra. Malgrat tot, encara una part de les peces que es troben van a parar a col·leccions particulars o, en el millor dels casos, a museus de fora.

Cronològicament, la mostra comença amb una sèrie de destrals de basalt i una gran quantitat de peces de sílex tals com puntes de fletxa, burils, dents de serra, gratadors, ganivets, barrinadors, percutors, així com micròlits i nuclis. Aquestes peces, trobades la majoria a la part

Alcoveria brevis és el nom d'un nou peix celacantiforme, estudiat, definit i batejat per la Dra. Laurence Beltan, especialista en fòssils del triàsic. Els trets d'aquesta nova espècie són tan peculiars que ha estat precis establir un nou gènere, amb el qual s'ha fet homenatge a Alcover. Aquest peix, per la forma del seu cos, és molt semblant als gèneres del triàsic inferior de Madagascar o del juràssic superior de diferents indrets d'Europa. Es distingeix, bàsicament, per la seva cua suplementària i és el primer celacantiforme trobat en el triàsic ibèric. De celacantiformes se n'han trobat, també, en el juràssic del Montsec, però es tracta d'una espècie bastant diferent. Els celacantiformes es creia que havien desaparegut fins que fa pocs anys se'n van pescar alguns exemplars a les illes Comores, prop de Madagascar, si bé de tamany molt superior als nostres fòssils. Al MMA n'hi ha cinc exemplars, d'un dels quals publiquem el dibuix a l'encapçalament d'aquesta guia. (Foto: M. Alba)

Bibliografia: L.L. BELTAN. op. cit.

A la fotografia poden contemplar-se cinc puntes de fletxa, una de les quals, la del mig, va ser trobada fa uns 25 anys esporgant uns avellaners a la finca del mas de Fau, a uns 800 m. de la Roca de la Guineu, indret on han aparegut testimonis de l'activitat de l'home fins a l'eneolític, com demostren els fragments de ceràmica que hi han estat trobats. Es tracta d'una fulla de sílex en forma de sageta o fletxa, composta de cos, punta, peduncle i dues aletes, molt ben treballada, cosa que ens fa creure que deu ser del neolític tardà: uns 5.000 anys. La seva llargada total és de 26 mm., dels quals 6 són del peduncle, mentre que l'amplada de punta a punta de les aletes és de 20 mm. (Foto: M. Alba).

Bibliografia: Jaume MASSO. El terme d'Alcover a l'antiguitat, a Alcover. Estat de la Qüestió, CEA, Alcover, 1987, pp. 37-56.

muntenyenca del terme i voltants, pertanyen a l'època neolítica, i probablement també una agulla d'os i peces d'un collar de pecten.

L'època ibèrica hi és representada, bàsicament, per les ja esmentades restes del Degotall, encara que també se n'exhibeixen mostres d'altres indrets del terme (les Prades, vora el mas de Fau; o els Segalers) i d'altres poblacions (Valls, Fontscaldes, Montbrió de la Marca, Salou...). Les peces del Degotall són, majoritàriament, fragments de ceràmica de vernís negre, anomenada campaniana, entre ells un *guttus* i, a més, un bon nombre de fragments d'àmfores, fusatols, *pondus* i un moli giratori manual, així com alguns fragments ossis.

L'època romana està representada, fonamentalment, per les troballes realitzades a la partida del Cogoll. Hi ha fragments molt menuts de *sigillata* hispànica, un d'una pipa, de diversos recipients, de llànties, un altre fragment força interessant corresponent a una placa ceràmica de revestiment de paret amb decoració vegetal, tègules, canonades d'aigua, fragments d'àmfora, etc. Es de destacar l'enterrament de tègules a doble vessant, d'època baix-imperial, reconstruït a la cripta del museu.

Per últim, cal que esmentem una peça de marbre decorat amb incisions que, en opinió d'alguns especialistes, podria pertànyer a l'època visigòtica.

La secció arqueològica del Museu s'acaba en el moment en què el poble comença a existir com a tal i fa acte d'aparició la documentació escrita. Tanmateix, bon nombre de peces de valor històric posteriors a aquesta data es distribueixen per diversos indrets de l'edifici. Així, un total de vint-i-sis esteles funeràries procedents del fossar de la Vila s'exhibeixen a la cripta, així com cinc làpides d'època posterior (ss. XVIII-XIX), procedents del mateix lloc. A l'entrada principal de ca Batistó hi ha, també, l'escut en pedra de la família Figuerola, una de les més importants de la Vila, que tenia la casa pairal a la plaça Nova. L'escut procedeix de l'església del convent de santa Anna. Del mateix convent franciscà es conserva l'escut de l'orde, actualment exposat a l'antiga capella de ca Batistó. També a la capella, actualment, s'exhibeixen diverses talles artístiques de diferents èpoques, encara que la seva procedència històrica no sempre és clara. Així, una Maredeu gòtica i un Santcris barroc, són d'origen incert. En canvi, una talla del s. XVII sembla que procedeix del retaule del desaparegut convent de la Concepció, de la mateixa manera que una imatge barroca representant probablement sant Josep procedeix d'una masia de la Serra.

El MMA mostra la transformació de la fesomia urbana així com diversos testimonis del passat ja desapareguts, a través de gran quantitat de fotografies, bona part procedents de l'Arxiu Mas, que donen fe d'ambients i d'edificis que ja només existeixen en el record, tals com les àmplies sèries dedicades a l'església Vella, a l'altar barroc de l'església Nova, a la capella de la Concepció o als carrers de la Vila. També, fotografies de fets històrics contemporanis, tals com l'ornamentació de la plaça de la Font amb motiu de la consagració del bisbe Barberà, presumiblement dissenyada per Josep M. Jujol, o a activitats culturals, com les dels grups corals La Dàlia i l'orfeó Amor i Art, així com diverses peces que els acompanyen: l'estendard d'aquest orfeó, la medalla commemorativa de l'homenatge a Anselm Clavé el 1931, etc. Per últim,

esmentem com diverses peces d'interès històric local formen part d'altres col·leccions, com la d'armes o la de numismàtica, i que l'activitat econòmica del poble es troba reflectida en l'extensa col·lecció d'arts i oficis, dins de la secció etnogràfica. També poden considerar-se col·leccions específiques d'interès local les que mostren l'obra dels fills destacats del poble així com objectes que fan referència a la seva vida, els quals tot seguit relacionem.

Sala Cosme Vidal.- A aquest escriptor modernista, més conegut amb el pseudònim de Josep Aladern (1868-1918), així com a son germà el també escriptor Plàcid Vidal (1881-1938) i als seus fills pintors, es dedica la saleta de sobre el portal de la Saura, on, precisament, ell mateix havia instal·lat la seva primera impremta i, alhora, la primera del poble. El MMA posseeix les obres de tots dos escriptors, encara que només n'exhibeix algunes, junt amb fotografies i objectes personals entre els quals destaca una carta autògrafa de Jacint Verdaguer a l'Aladern. Dels seus fills, cal destacar sobretot una sèrie de quadres d'Ignasi Vidal (1904-1988).

Sala Antoni Isern.- L'escassa obra d'aquest altre escriptor (1883-1906) fa que, malgrat dedicar-se-li una sala, les coses que es refereixen a ell són molt poques: un retrat, les tres edicions antigues dels seus llibres i un programa d'homenatge. En la mateixa sala hi ha un espai dedicat a l'escriptora Maria Domènech (1877-1952) i una vitrina on es reuneix obra i objectes personals dels dos bisbes alcoverencs, Barberà (1847-1924) i Martí (nascut el 1928).

Sala Anton Català.- D'aquest pintor (1911-1970) que excel·lí, sobretot, en l'art del fresc i, paral·lelament, en el gravat al botx, el MMA exhibeix alguns projectes i esbossos, entre ells el de l'altar de l'ermita del Remel, i algunes altres obres menors.

Sala Laureà Català.- D'aquest altre pintor local (1912-1978), fonamentalment dedicat al paisatgisme, s'exhibeixen una vintena de pintures, entre les quals destaquen diversos indrets del poble.

SECCIÓ ETNOGRÀFICA

En una societat en transformació accelerada com la nostra, conservar els testimonis materials del que havia estat la vida quotidiana fins ara esdevé no tan sols una activitat aconsellable, sinó una urgència, si no es vol que alguns d'aquests testimonis es perdin. Bona part del MMA està formada per aquesta mena de peces, sovint en sales que hi són dedicades exclusivament, com la planta baixa, on hi ha els oficis tradicionals, o l'antiga capella, on es reuneixen les manifestacions de la religiositat, encara que de vegades costa diferenciar la peça de valor etnogràfic d'aquella que té un valor històric, de manera que, en el fons, pot considerar-se que un tema complementa l'altre i que totes o gairebé totes les peces podrien considerar-se tant des del punt de vista etnogràfic com des del punt de vista històric. A efectes pràctics, en aquesta guia considerem com a secció etnogràfica essencialment tres grups de peces: el que té com a centre el món del treball i recull eines de diferents oficis així com alguns productes que en resulten; el que té com a denominador la vida a la llar, que se centra sobretot a la cuina; per últim, el que es

Aquesta és una de les peces més interessants de la secció arqueològica. Es tracta d'un "guttus" o vas de taula, encara que la seva funció exacta és difícil de precisar. Va ser trobat entre les restes ibèriques del Degotall i s'exhibeix juntament amb les altres peces o fragments de ceràmica campaniana. (Foto: M. Alba).

Bibliografia: Jaume MASSO i Esther RAMON. Un "guttus" procedent del jaciment ibèric del Degotall (Alcover), Butlletí del CEA, núm. 41, (en premsa).

Estela funerària trobada al cementiri de la Vila. Encara que és incompleta, té la particularitat que en el seu anvers hi ha la Creu Comtal de Tolosa. En el revers hi ha un bou, probablement referint-se al nom de l'individu enterrat. (Foto: M. Alba).

Bibliografia: Joan MENCHON I BES i Salvador PALOMAR I ABADIA. Les esteles funeràries discoidals, Butlletí del CEA, núm. 41, (en premsa).

refereix al culte i a la devoció tradicionals.

Els oficis.- Hi ha, per començar, un tema interprofessional, tot allò que va associat a l'animal, entenent com a tal no qualsevol bèstia sinó només aquella útil per a la càrrega, l'arrossegament i les feines agrícoles, bàsicament el matxo i la mula des que va superar-se l'etapa històrica dels rucs. D'entre els guarniments, podem enumerar el cabeçó, les morralles, el morralet, el rast de cascavells, el collar, l'*aubardó*, el coixí, el bast, el selló, el rabastet de llaurar, la retranga i la sofra, tots ells confeccionats pel baster. Una altra eina que pot classificar-se en aquest grup, encara que no sigui pròpiament un guarniment, és l'*estrinjol*, raspall per netejar el pèl dels animals. Peces de fusta, i per tant fabricades pel carreter, són les escaletes per col·locar sobre l'*aubardó* i poder-hi dur portadores, feixos, etc., i la retranga de fusta. També podem incloure en aquest apartat els forcats i l'espigarda, que servien per arrossegar, i els jous, per conduir parelles d'animals. Per últim, aquesta secció exhibeix una col·lecció de ferradures de diverses mides, del ruc al cavall, i entre elles una d'animal tupíner, així com -sortint-nos una mica del tema- una altra col·lecció d'esquelles per a bous, vaques i bestiar de llana. Pel que fa als arreus, hi ha diverses menes d'arada, ja sigui del país amb o sense aletes, francesa, giratòria o romana. De trills n'hi ha de plans, un amb incrustacions de sílex i un altre amb incrustacions de llauna, així com el diable, en forma de cilindre amb tallants. Pel que fa al carro, una peça ben curiosa és el mosso, per poder-lo aixecar. I encara associat als animals -a animals de pèl i llana, ara- podem esmentar un abeurador fet en un tronc buidat.

Passant ja a les eines amb què el pagès treballa directament, la llista és llarga. Esmentem diverses menes de forques (de dos i de cinc pollegons), fanges, pics, destrals, l'aixada per fer brossa, rascles per fer formiguers, l'aixada amb punxes, les àrplies, l'aixadella, el xapo, l'aixada estreta, els falçons, la podadora, així com l'esclopet per evitar fer-se mal a la mà en segar. Altres eines impliquen una acció sobre el producte ja collit, com la *berdaguera* per al cànem, la base d'un molí per moldre gra o una pica per oli.

La forja, activitat prou relacionada amb moltes de les eines que s'han esmentat, està també representada en el MMA per una àmplia col·lecció de petites peces, tals com claus (de clavar i d'obrir i tancar), embocadures de claus, panys, golfos, baldes, etc., a més d'algunes peces majors com unes reixes procedents de ca l'Escuter del carrer del Rec, un penjallànties en forma d'au i una creu procedent del mas de Serralta. Un altre tema força ben representat és el de les mesures. Hi ha peses de pedra i ferro, una bàscula que pesa lliures, balances, romanes, així com mesures de capacitat per a castanyes, gra (tres *cortans*, *cortà*, mig *cortà* i mesuró), vi (una hermina = 32 porrons) i oli. En l'àmbit, molt pròxim a aquest, dels recipients fabricats pel boter, de qui també s'exposen barrines i aixols, hi ha les portadores de carro i de bast, carretells i bótes, un barral per a líquids tapats i un bujol per a aigua. Pel que fa al fuster, la seva feina hi és representada per un banc amb el seu corresponent torn i algunes peces característiques, tals com una finestra procedent de l'Abadia i una barana procedent de ca l'Aixàviga, ambdues del segle XVII, o una sèrie de motllures ornamentals. Altres oficis que poden trobar-se al MMA són el forner (amb una pastera), el pouaire (torn i pic per fer pous, corrioles), el

llenyataire (masses, tascons, serres de quatre mans per fer taulons), el barretaire (formes per fer barrets), etc. Cal esmentar també alguns oficis associats a determinades firmes locals, com per exemple una mescladora de la pastisseria Sendra, o una sèrie de cuines i estufes fabricades a la foneria de Grifoll.

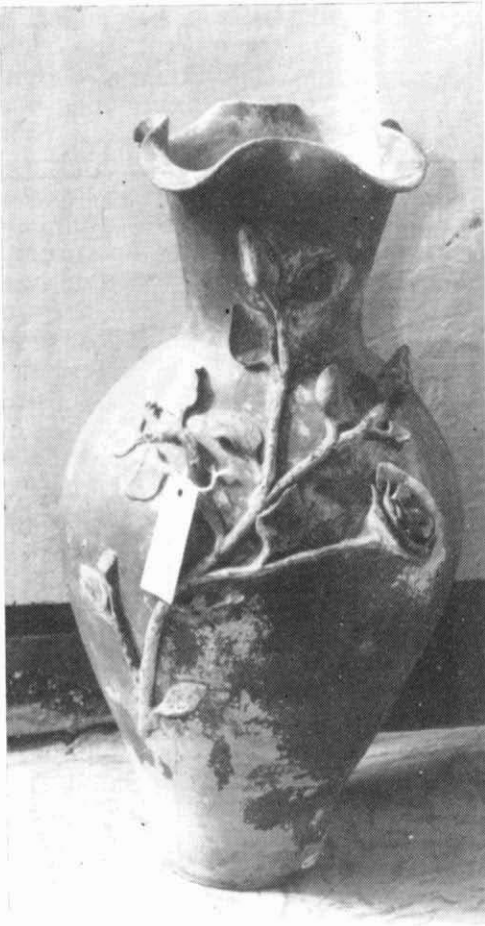
D'entre les indústries que més van arrelar a l'economia alcoverenca, d'algunes se'n conserven pocs testimonis, com la paperera o la tèxtil. D'altres, la representació és més àmplia, com s'esdevé amb els espartenyers (bancs, clouradors, etc.). Amb tot, la indústria alcoverenca més ben il·lustrada és la dels *canterers* o terrissaires, a la qual van dedicar-se bàsicament dues famílies: l'Hort dels Càntirs i ca Tasar. De la primera hi ha una bona col·lecció de motlles i, entre altres peces, unes curioses pardaleres, recipients foradats que es col·locaven a les teulades per tal que els motxons poguessin fer-hi niu. De l'altra família hi ha una gran varietat de càntirs d'oli i d'aigua, gerres, tupins, testos, etc., alguns de força antics. L'apartat de terrissa també inclou algunes sèries de rajoles pintades procedents de diversos indrets, tals com el mas de Maseter (potser anteriorment de les Virtuts), la Casa de la Vila i ca Batistó, així com una col·lecció de càntirs negres que formaven part de l'obra de la capella de la Concepció, datables per tant de principis del s. XVII.

La llar.- La cuina de la casa es conserva tal com era i, amb ella, les peces que hi resultaven comunes, majoritàriament de terrissa (procedents principalment de la Selva i Alcover). La paret del cantó de la pica és de rajola pintada, la pica és de pedra i hi ha un foc de terra i una cuina econòmica de ferro colat. Entre els objectes de cuina destaquen els morters, concretament un de datat el 1722, així com olles, gerres, tupins, plats, ganivets, tallants, molls, graelles, tres peus, llums de carbur i d'oli, etc.

El culte.- La procedència majoritària de les peces que s'inclouen en aquest apartat es remunta a la passada guerra. Peces que fins llavors havien estat de culte en alguna església o capella del poble, després de ser destrossades desapareixen com a tals i alhora com a obres artístiques. Tanmateix, la devoció popular empeny la gent a recollir-ne fragments que es converteixen, així, gairebé en relíquies. En el MMA hi ha bocins del Santcríst de la Sang, una corona procedent de l'ermita del Remei, una estola pertanyent al superior del convent de Santa Anna (en aquest cas, però, la guerra no hi té res a veure). D'altra banda, s'hi exhibeixen elements ornamentals o utilitaris diversos relacionats amb el culte, tals com el model en guix del Santcríst de la Sang actual, esculpit en acabar la guerra, fragments escultòrics en guix d'imatges religioses trobades a ca Figuerons, del c/ de St. Jaume, àngels ornamentals procedents de ca Rimbau, al c/ de l'india, un alguamans de la capella del mas de Gassol, una pica d'aigua beneïda, etc. Una col·lecció específica és la de medalles religioses, entre les quals n'hi ha de les devocions locals de les Virtuts i el Remei. Per últim, una sèrie d'objectes pertanyents a l'antiga celebració de Setmana Santa, tals com una sèrie de carraus usats a l'Ofici de Tenebres o un casc i una alabarda dels armats vells.

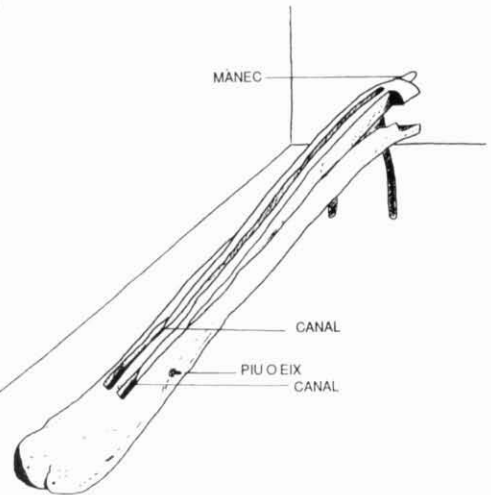
COL·LECCIONS

Col·lecció d'Armes.- Un apartat ben específic és el que constitueix el

La gerra decorativa de la fotografia va ser exposada l'any 1872 a l'estació de ferrocarril d'Alcover, junt amb altres peces de ceràmica artística fabricades al forn de ca Tasar, amb motiu del pas del rei Amadeu de Savoia i amb la intenció que n'escollís una: al monarca va quedar-se un cànir. Aquesta gerra va ser donada al MMA per Filomena Pàmias, filla del seu autor. El recipient consta d'un cos bombat més ample de dalt que de baix. Està sense envernissar i el seu color és blau grisós. Els Pàmias treballaven molt amb recipients envernissats i algun dels materials com el quarç o **aubó**, que empraven per fer el vernís blanc, el recollien en els terrenys primaris de la Borquera, el mas de Barbarà, el mas de Panxó i Bonretorn. (Foto: M. Alba).

"Berdaguera" és el nom que a Alcover es dona a la bregadora, aparell que serveix per bregar o, com se'n diu aquí, berdar el cànem. Aquesta eina està composta per un banc fet d'un tronc de fusta -en el nostre cas, de roure- amb dues canals longitudinals a la seva part superior, dins de les quals encaixa una peça del mateix tronc empiulada per un cap, la qual es fa moure alternativament amunt i avall. El cànem es posa travessar sobre el tronc i amb l'acció de l'altra peça se'n separen les fibres. La berdaguera del MMA procedeix del mas de Roella, del Milà, i va ser donada pels germans Francesc i Joan Banús. (Dibuix: J.C.B.)

tema bèl·lic, que s'exhibeix en el pis superior del portal de la Saura. A part algunes armes antigues, sense identificar, trobades a la partida del Cogoll, la col·lecció mostra les restes que les guerres contemporànies han deixat sobre el terme alcoverenc. Així, una sèrie de bales de canó trobades al Serradalt, deixalles de la batalla del pont de Goi, del 1809. Molt més nombroses són, però, les restes de la passada contesa: municions de màuser de procedència espanyola, txeca i russa, projectils de morter, espoletes de bombes d'aviació, etc. Es destacable la sèrie de granades que, en opinió d'alguns, devien haver estat fabricades a l'alcoverenca foneria de Grifoll, llavors incautada a causa de la guerra. En aquesta secció bèl·lica hi ha, igualment, insígnies, condecoracions i fotografies pertanyents a veïns que han participat en confrontacions armades, tals com les guerres carlines, la de Cuba o la del Marroc, o bé en cossos com els sometents republicà i monàrquic. Altrament, sortint de l'àmbit específicament local, hi ha una sèrie d'armes ofensives diverses, com ara dagues (algunes amb inscripcions amenaçadores com aquella que diu "Quien de mi se quiere burlar con un ay lo á de pagar"), sabres, balonetes, estocs (un d'ells dissimulat a l'interior d'un bastó de mà), pistoles (una Fonda del s. XVIII), revòlvers, carrabines de pistó, escopetes de caça de pistó i altres que ja empren el mètode Lefauchaux (pronunciat *Laflutxé* popularment), etc.

Col·lecció numismàtica.- La col·lecció de monedes del MMA comprèn, en primer lloc, una sèrie de peces antigues que caldria començar amb una de Kesse trobada a l'Aleixar i diverses romanes dels emperadors Claudi, Neró, Domicià, Trajà, Adrià i Constantí. De l'edat Mitjana hi ha tres monedes àrabs, una de l'època d'Alfons II d'Aragó, un diner de quatern de Jaume I, una pugesa de Lleida del s. XIV-XV, pallarofes de Tarragona de la mateixa època i altres monedes barcelonenes i de la Corona. A partir del s. XVI, la col·lecció exhibeix una representació, més gran o més petita, de cada un dels regnats i períodes polítics més o menys diferenciats. Així, per exemple, hi són representats, a més dels diversos reis espanyols, l'arxiduc Carles d'Àustria, el Govern Provisional sorgit de la revolució de setembre de 1868, etc. Tanmateix, potser l'apartat més interessant de la col·lecció sigui la sèrie de paper moneda emès durant la passada guerra per diversos Ajuntaments i entitats, que comprèn més de quaranta localitats.

Col·leccions de mineralogia, botànica i zoologia.- El MMA té també aquestes tres petites col·leccions, el tractament de les quals s'apropa a les curiositats. La de minerals comprèn un centenar de varietats entre les quals destaquen la galena i la malaquita del mas de Galofre (l'Albiol), les geodes de la plana del Llaurador (Mont-ral) i, pel que fa al terme alcoverenc, òxid de manganès, sílex, guix rosa, etc. La col·lecció botànica comprèn un antic herbari confegit per Miquel Mestre, constituït per 27 espècies, el qual ha estat ampliat amb 26 més, aquestes darreres totes del terme alcoverenc. Per últim, l'apartat zoològic exhibeix més d'un centenar d'espècies de mol·luscs, molts d'ells procedents de les costes properes, així com alguns cargols de mar de grans dimensions i una vintena de varietats de cargols de terra, existents al nostre terme.

Biblioteca i arxiu.- Encara que la finalitat del MMA no sigui pròpiament cap de les que s'esmenten en aquest apartat, el cert és que hi han fet cap materials d'aquesta mena, procedents d'entitats i de persones del poble. Entre altres, hi ha un petit fons documental de les famílies Andreu i Barberà, així com el *Llibre de les confraries de St. Roc i St. Sebastià*; una àmplia sèrie de revistes enquadernades de finals del s. XIX i principis del XX, tals com "Il·lustració Catalana", "La Il·lustración Española y Americana", "Pluma y Lápiz", "Blanco y Negro", "Anuario Riera"; i diverses edicions de la Bíblia, entre elles una de 1593 i una altra presumiblement de 1609.

Peces diverses.- El MMA recull també una gran quantitat de peces de difícil classificació entre les quals són abundants els records, les curiositats i les rareses, a tocar gairebé de l'etnografia. Assenyalem-hi, en primer lloc, el tema musical, en el qual poden incloure's una flauta barroca, tres acordions, una gralla, un tambor usat en els balls parlats de principis de segle o un piano. En el camp de la reproducció sonora hi ha diversos aparells de ràdio antics així com gramòfons de diverses èpoques. Hi ha sèries de rellotges, entre els quals un de sol de butxaca; sèries de premis i distincions, entre elles "al mérito escolar"; de paquets de tabac, paper de fumar i capses de llumins, entre elles una que representa un tipus alcoverenc. En l'apartat festiu es conserven les peces que constituïen la tronada de la Festa Major local, un sabre usat en el ball de la Rosaura, etc... i molts altres objectes que seria excessivament llarg de relacionar.